

SERAMİK
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ
THE JOURNAL
OF CERAMIC RESEARCH

Geliş Tarihi / Received : 08.10.2024
Kabul Tarihi / Accepted: 12.12.2024
Yayın Tarihi / Published: 30.12.2024
Araştırma Makalesi / Research Article
DOI: 10.55061/srmka.1563394

Makale Künyesi / Citation: Murat, F. (2024). Phokaia'da Roma Dönemi Seramik Üretimi: Üretim Alanları Ve Buluntular Üzerine Bir Değerlendirme, SRMKA 6, 71-85.

PHOKAIA'DA ROMA DÖNEMİ SERAMİK ÜRETİMİ: ÜRETİM ALANLARI VE BULUNTULAR ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME

ROMAN CERAMIC PRODUCTION IN PHOKAIA: AN EVALUATION OF PRODUCTION AREAS AND THEIR FINDS

Murat FIRAT*

Özet

İzmir ili Foça ilçesi modern yerleşim sınırları altında kalan Phokaia antik kentinde ele geçen Roma Dönemi seramikleri bu çalışmaya konu edinilir. Bu ürünler farklı sektörlerde yürütülen kazılar sonucunda açığa çıkarılmış olup ağırlıklı olarak ve doğru bir biçimde tipolojik tasnif, kataloglama vb. şekilde ilerleyen bir bakış açısı ile rapor, tez veya çeşitli makaleler halinde bilim dünyasına tanıtılmışlardır. Bu çalışmada ise Roma Dönemi'ne tarihlenen seramik ürünleri, kentin üretim ve dağıtım becerileri de göz önüne alınarak, literatür verileri doğrultusunda irdelenmiştir. Bu kapsamda, öncelikle seramiklerin saptandığı alanlar ana hatlarıyla tanıtılmış ve buralarda ele geçen, bir şekilde yayımlanan eserlerin ürün çeşitliliği ve boyutu tartışılmıştır. Ayrıca, yerel üretim olanakları ve kanıtları da eserlerle birlikte değerlendirilmiştir. Çalışmanın son bölümünde ise bütüncül bir yaklaşımla kentin üretim kapasitesi ve dağılımı unsurları belirlenmeye çalışılır. Bu bağlamda irdelenen eserler doğrultusunda Phokaia'nın erken dönemlerden itibaren ama özellikle Roma Dönemi boyunca sürekli ve artan bir oranda seramik kap ürettiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu ürünler, Ege başta olmak üzere, Akdeniz ve Karadeniz kıyı ve hatta iç bölgelerinde pek çok kentte sevilerek kullanılmışlardır.

Anahtar Kelime: Phokaia, Roma Dönemi, Seramik, Üretim, Dağılım.

Abstract

The Roman ceramics found in the ancient city of Phocaea (Foça district, İzmir Province) are the subject of this study. These artefacts have been unearthed during excavations in different city sectors and published in reports, theses or various articles, mainly focussing on typological classification, cataloguing, etc. In this study, Roman ceramic production has been examined in line with earlier publications, considering the local modes of production and distribution. In this context, the areas where ceramics have been found were outlined, and the product variety and size of the material obtained in these places were discussed. Furthermore, evidence for local production has been evaluated. In the last section of the study, an attempt is made to determine the city's production capacity and distribution of

* Prof. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Isparta, TÜRKİYE, E-Posta: muratfirat@sdu.edu.tr, ORCID: [0000-0002-5747-0869](https://orcid.org/0000-0002-5747-0869)

its products with a holistic approach. In line with the examined publications, it is concluded that Phocaea has been producing ceramic vessels continuously and at an increasing rate since the early periods but that this production reached a peak during the Roman Imperial Period. These products were popular in many cities, especially in the Aegean, Mediterranean, and Black Sea coastal and even inland regions.

Keywords: Phocaea, Roman Period, Ceramic, Production, Distribution.

Giriş

Günümüz seramik çalışmaları ağırlıklı olarak ve doğru bir biçimde eserlerin tasnifi, kataloglaması vb. şeklinde ilerleyen bir bakış açısı ile gerçekleştirilmekte, buluntu ve bulgular aynı istikamette tez veya yayımlar halinde bilim dünyasına tanıtılmaktadır. Bu çalışmada ise uzun yıllar boyunca kazı çalışmaları gerçekleştirilmiş, eserleri daha çok rapor ve tezler şeklinde bilim dünyası ile paylaşılmış bir kentin Roma Dönemi'ne tarihlenen seramik ürünleri, kentin üretim ve dağıtım becerileri de göz önüne alınarak, literatür verileri doğrultusunda irdelenecektir. Bu kapsamda, öncelikle seramiklerin saptandığı alanlar ana hatlarıyla tanıtılacaktır. Ardından, buralarda ele geçen ve bir şekilde yayımlanan eserlerin ürün çeşitliliği ve boyutu tartışılacaktır. Bu arada, yerel üretim olanakları ve varsa kanıtları da eserlerle birlikte değerlendirilecektir. Çalışmanın son bölümünde ise bütüncül bir yaklaşımla kentin üretim kapasitesi ve dağılımı unsurları belirlenmeye çalışılacaktır.

Yukarıda ulaşılmaması hedeflenen amaçların sıralandığı buluntu grubu, İzmir ili Foça ilçesi modern yerleşim sınırları altında kalan Phokaia antik kentinde ele geçen Roma Dönemi seramikleridir. Bu ürünler kentte, farklı sektörlerde yürütülen kazılar sonucunda açığa çıkarılır (Fig. 1, 5). Kent, büyük oranda modern yerleşim altında kaldığı için ele geçen eserlerin dar sahalarda yürütülen kısa süreli çalışmalarda ele geçtiğini unutmamak gerekir¹. Buna bağlı olarak da aslında çeşitli çalışmalara konu olan bu eserler değerlendirilirken, maalesef büyük resmin küçük parçaları oldukları akıldan çıkarılmamalıdır.

Buluntu Alanları ve Ürünleri

Bu bağlamda ele alınan çalışmamızda tanıtacağımız ilk üretim sahası, erken dönem kuzey nekropolisinin de üzerine gelen kuzey seramik atım sahasıdır² (Fig. 1.1). Bu alan ilk olarak 1989 yılında kazılır ve 1990 kazı sezonunda da kısa süreli olsa çalışmalara devam

¹ Buluntuların ele geçtiği sektörler, büyük oranda sit sınırları içerisinde kalan ve imar faaliyetlerine yönelik kazı çalışmalarının yürütüldüğü alanlardır. Bu kazı alanları ve buluntular hakkında geniş bilgiye ulaşmak isteyenler için kazı raporları iyi bir kaynak niteliğindedir. Bkz. Özyiğit 2022, 7-16; Özyiğit 2017a, 519-538, Özyiğit 2013, 173-190; Özyiğit 2006, 73-88, Özyiğit 2007, 341-354; Özyiğit 2008, 489- 512; Özyiğit 2009, 387-410; Özyiğit 2010, 65-87; Özyiğit 1991, 127-154; Özyiğit 1993, 1-22; Özyiğit 1998, 763-794; Res. 1-22; Özyiğit 1999, 49-66; Özyiğit 2001, 1-14; Özyiğit 2011, 385-404.

² Foça İlçesi İsmetpaşa Mah. 150 ada 62 parsel.

edilir³. Çifte Kayalar Tepesi'nin hemen batısında ve Yeni Foça yolunun deniz tarafında kalan bu atım sahası kazı raporlarına göre, en yüksek noktası 9.23 m olan oldukça geniş bir alanı kapsar⁴. Burada yürütülen çalışmalarda seramik çöplüğünün Hellenistik bir mezarlık alanı ile daha alt kodlarda kalan Arkaik ve Klasik dönemlerin yerleşim izlerinin üzerine geldiği tespit edilir⁵. Konumuzu oluşturan seramiklerin ele geçtiği bu alanda atölye ve atık ürünler bir arada ele geçer. Kazı raporlarından anlaşılacağı üzere bu atım sahası daha çok kaba mutfak kapları üreten atölye ve/veya atölyelere hizmet etmiştir⁶. Yine raporlar doğrultusunda, ele geçen Roma Dönemi seramik gruplarının ağırlıklı olarak 1.-3. yüzyıla tarihlendirilen kaba seramik gruplarından oluştukları, en üst kodda ise Phokaia kırmızı astarlı kaplara ait bir atım tabakasının yer aldığı anlaşılır⁷. Alan buluntularına yönelik hazırlanan üç farklı yüksek lisans tezi bulunmaktadır. Bu çalışmalarda toplam 436 adet parçanın irdelendiği görülür⁸. Bunlardan yaklaşık 1/3'lük kısım Phokaia üretimi kaliteli kırmızı astarlı seramik örneklerinden oluşurken, 6 tanesi olası usta/atölye isimlerini de barındıran çömlekçi çarkı diskleri ve geri kalan ürünler tamamı kaba mutfak kaplarından (kythra, lopus, testi, maşrapa vb.) oluşur.

Çalışmamızda irdeleneceğimiz bir diğer buluntu sahası tiyatro ve üzerinde kalan seramik çöplüğüdür (Fig. 1.2). Kentin tiyatrosunun bulunmasına yönelik çalışmalar sonucunda 1990 yılında olası alan kazı ekibi tarafından belirlenir⁹. 1991 yılında kent girişinde yer alan ve Değirmenli Tepe olarak bilinen tepelik alanın kuzeybatı aksından önceden belirlen yerde kazı çalışmaları başlatılır ve *cavea* basamaklarına ulaşılır¹⁰. Çalışmalar sonucunda yapının *cavea*sının ve *analemma* duvarının belli bir bölümü açığa çıkarılır. Tiyatro mimari özellikleri, seramik ve sikke buluntuları doğrultusunda MÖ 4. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilir¹¹. Kazılar sırasında saptanan ve *analemma* duvarının dışında kalan taş döşeminin üzerini kaplayan kaba mutfak kaplarına ait atım tabakaları, 1. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilen kandil çöplüğü buluntuları ve *cavea*nın üzerini kaplayan kremasyon gömüler doğrultusunda yapının Erken Roma Dönemi sonrasında kullanılmadığı sonucuna ulaşılır¹². Tiyatro Roma Dönemi seramik çöplüğü buluntuları, kazı raporları dışında, sadece kandiller ve birkaç örnekle sınırlı

³ Özyiğit 1991, 127-153; Özyiğit 1992, 102-104, 109-119; Özyiğit 2017b, 38.

⁴ Özyiğit 1991, 128.

⁵ Özyiğit 2017b, 38.

⁶ Özyiğit 1992, 103; Özbütev 1994, 40; Özyiğit 2017b, 38.

⁷ Özyiğit 1991; Özyiğit 2017b, 39.

⁸ Özbütev 1994; Uslu 1994; Aydemir 1995.

⁹ Özyiğit 1992, 106, Res. 20-21.

¹⁰ Özyiğit 1993, 1-22.

¹¹ Özyiğit 1993, 1-22; Özyiğit 2017b, 40-41.

¹² Özyiğit 1993, 1-22; Özyiğit 2017b, 40-41.

şekilde amphoralara yönelik çalışılmıştır. Bu çalışmalardan kandil içerikli yayın A. Civelek tarafından hazırlanır¹³. 82 parçanın değerlendirmeye alındığı çalışmada kandiller üçgen burunlu ile yuvarlak burunlu ve kısa volütlü şeklinde iki ana grup altında incelenir. Üçgen burunlular ise ayrıca *volütlü ve discussu kanallı üçgen burunlu kandiller* ile *volütlü ve discussu kanalsız üçgen burunlu kandiller* alt başlıklarına altında incelenir¹⁴. Ciddi biçimde yanık izleri ve/veya deforme gövde yapıları bu kandillerin yerel üretim artıkları olduklarını gösterir. Bu eserler kazı alanı tabaka verileri ve benzer örnekler dikkate alınarak MS 1. yüzyılın üçüncü çeyreğine tarihlendirilirler. Dolayısıyla Phokaia'nın Roma Dönemi'nde kandil üretmiş olduğu sonucuna da ulaşılır. Aynı alanda tespit edilen bir amphora ise tarafımızdan hazırlanan, Phokaia buluntusu amphoralar üzerine genel bir değerlendirme niteliğindeki yayında irdelenir ve Dressel 24 Similis (Cup-shaped rim, Knossos 15) grubu içerisinde tanıtılır¹⁵. Gerek bulunduğu seramik çöplük tabakaları doğrultusunda, gerekse tipolojik benzerliklerden hareketle bu amphoranın MS 2.-3. yüzyıllara tarihlendirildiği görülür. Ayrıca her ne kadar arkeometrik analiz yapılamamış olsa da bu amphoranın gerek kil yapısı gerekse içeriği açısından Phokaia kaplarıyla benzer olduğu, çalışma da özellikle vurgulanır¹⁶.

Herodotos Duvarı ve Maltepe Tümülüs Alanı Phokaia'nın seramik üretimine ilişkin verilerin ele geçtiği diğer bir buluntu sahası olarak dikkat çeker¹⁷ (Fig. 1.3). İlk etapta bir höyük¹⁸ olduğu varsayılan bu alanda 1992 ve 1994 yıllarında gerçekleştirilen kazılar neticesinde Herodotos'un bahsettiği ünlü kent surunun¹⁹ bir bölümü ve olası giriş kapısı kısmen açığa çıkarılır. Bu bölgede yapılan çalışmalarda hemen hemen aynı gruplardan oluşan Roma Dönemi kaba seramik grupları az sayıda da olsa ele geçer. Bu eserlerde kentin üretim sahasının genişliğini göstermesi açısından önemlidir. Her ne kadar konumuz dışında olsa da kentin Hellenistik Dönem seramik üretimine yönelik çok önemli veriler sunması nedeniyle bu alana kısaca değinmek gerekir²⁰. Phokaia'nın Greko-İtalik amforalar ürettiğine işaret eden sonuçlar, Okan-Atıla ve Akyol ortaklığında hazırlanan bir çalışmada, 44 adet bu tipte amphora parçası incelenerek ortaya konur. Araştırmacılara göre Phokaia, MÖ 300-150 yılları arasında

¹³ Civelek 2008.

¹⁴ Civelek 2008, 117-120.

¹⁵ Fırat 2023, 82-83.

¹⁶ Fırat 2023, 83.

¹⁷ Kazılar hakkında bilgi için bkz. Özyiğit 1996, 1-26.

¹⁸ E. Akurgal ve N. Fıratlı bu alanda 1953 ve 1955 yıllarında çalışma yürütürler. Araştırmacılar Hellenistik ve Roma dönemlerine ait geniş bir yerleşimin bu alanda bulunduğu bahsederler. Akurgal 1956, 34.

¹⁹ Özyiğit 2017b, 43-44.

²⁰ Aynı alanda yapılan çalışmalar sırasında saptanan kalıp yapımı kâselerden bir grup yayınlanmıştır. Bu eserlerinden yerel üretim oldukları kil incelemeleri ve üretim artıkları dikkate alınarak belirtilir. Bkz. Civelek 2004.

özellikle Batı Akdeniz'de sevilen bir tip olan Greko-İtalik amfora üretiminden ve ticaretinden pay almak istemiş ve bu kapsamda Greko-İtalik amphoralar üretmiştir²¹. Nitekim arkeometrik analizler Phokaia örneklerinin deniz içerikli kilini ortaya çıkarır ve en az iki atölyenin üretim yaptığını doğrular²².

Çalışmamıza konu edinilen üretim alanlarından ikisi ise *Seramik Çöplüğü* ile *Atölye Alanı* olarak adlandırılan sektörlerdir (Fig. 1.4). Aslında iki farklı sektör olmasına karşın tarafımızdan hazırlanan doktora tezi kapsamında bütünlüklü olarak ele alındılar²³. Kentin dışında güney-güneybatı aksında kalan bu üretim sahası iki ayrı parselde konumlanır. Bunlardan ilki Atatürk Mah. 1204 ada 3 parsel civarındaki 11. sokak ile 8. Sokakta civarında yer alır. Bu alanda, hem Geç Roma yerel üretim kırmızı astarlı seramikleri çöplüğü hem de yakınlarında 3. yüzyıl tarihlendirilen kaba seramik üretim atölyesi ile kil havuzu neredeyse tam olarak açığa çıkarılır. Atölyenin yarıya yakın kısmı, maalesef yanındaki parselde yer alan bir modern evin altında kalmıştır. Buna karşın atölyeye ait olan kil havuzu ise hemen bitişikte bir alt koddaki iyi korunmuş şekilde ele geçer. Havuzun tabanında ince taş plakalar, çömlekçi diskleri ve çatı kiremitleri bir arada açığa çıkarılır. Çalışmalar sırasında 2-3. yüzyıl ve 4-5. yüzyıl olmak üzere iki farklı evreli bir katmanlaşma izlenir. Aynı tez kapsamında irdelenen seramik çöplüğü sahası ise Atatürk Mah. 13 ada 106 parselde yer alır. Alanda tespit edilen cüruflar ve amorf örneklerinin yanı sıra yoğun miktarda ele geçen seramikler buranın hatalı ya da bozuk üretimlerin atıldığı bir çöplük olduğu düşüncesini destekleyen kanıtlar olarak ileri sürülür²⁴. A3 statüsündeki alan sondaj kazısı şeklinde sürdürülür ve tüm açmalarda Arkaik Dönem'den Bizans Dönemi'ne kadar uzanan eserlerle karşılaşılır. Sonuç olarak her iki alanda gerçekleştirilen, maalesef yine kısa süreli ve yoğunlaştırılmış, kazılar sayesinde açığa çıkarılan yerel üretim 134 lopas, 86 adet çömlek, 32 adet yayvan kap, 14 adet tava, 21 adet kapak, iki adet mortar, 10 adet altlık, 40 adet amphora, 11 adet testi ve 44 adet çömlekçi diski parçası kaba mutfak kapları grupları olarak tez kapsamında irdelenir. Çalışmada ele alınan 275 parça Kırmızı Astarlı seramik örneğinden 216 âdetinin Phokaia üretimi olduğu ve buluntuların genel olarak MS 1.-7. yüzyıl aralığına tarihlendirildiği görülür.

Foça İlçesi, Büyükdeniz Mevkii, Atatürk Mahallesi'nde (olasılıkla Roma Dönemi seramik üretim mahallesinin bulunduğu bölgeydi) 1219 ada, 8 parsel buluntuları doğrultusunda,

²¹ Okan vd. 2018, 192a.

²² Okan vd. 2018, 192.

²³ Kazı sahası ve buluntular hakkında geniş bilgi için bkz. Fırat 2011; Fırat 2012a; Fırat 2012b, Fırat 2013, Fırat 2014.

²⁴ Geniş bilgi için bkz. Fırat 2011, 27-43.

bir başka atölye sahası olarak kullanıldığı anlaşılır²⁵ (Fig. 1.5). Burada yürütülen arkeolojik kazılar 2015 yılında başlar ve 2016 yılında çalışmalara devam edilir. Çalışmalar sonucunda 415 m²lik bir alan planlı biçimde kazılır. III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak değerlendirilen bu alan, kazı çalışmaları sonucunda ele geçen buluntu ve bulgular doğrultusunda 2017 yılında I. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak yeniden düzenlenir. Alan buluntuları bir doktora tezi kapsamında derinlemesine irdelenir²⁶. Bu çalışmada kazılan parselin yaklaşık kare biçiminde olduğu ve denizden 0.73 m - 0.94 m yüksekliğinde yer aldığı belirtilmektedir²⁷. Alanda yürütülen kazılar sonucunda sele geçen seramik ürünler ve mimarlık kalıntıları birlikte değerlendirilmiş ve üç ayrı seviye saptanmıştır. Konumuzu da teşkil eden en yoğun seramik eser buluntu katı -1.30 – -1.74 m seviyeleri arasında gelir. Tava, maşrapa, lekane, amphora, testi, khytra, lopus ve çok sayıda lopalara ait kapak parçaları bu katmanda açığa çıkarılır. Bu alan bulguları bir doktora tezi kapsamında derinlemesine irdelenir ve ürünlerin ağırlıklı olarak MS 3.-5. yüzyıl aralığına tarihlendiği izlenir.

Foça Atatürk Mahallesi sınırlarında kalan ve halk tarafından *Büyük Deniz* olarak anılan koyun ucundaki fenerin batısında yer alan *Çanak Koyu Mevkii* diğer bir önemli seramik atım sahası olarak değerlendirilebilir (Fig. 1.6). Bizim de içinde yer aldığımız küçük bir ekip tarafından, 2018 yılında, bu alanda yaklaşık bir hafta süren sualtı sondaj çalışması gerçekleştirildi. Ön inceleme şeklinde planlanan bu çalışma sonucunda ilginç verileri ulaşıldı ve çalışma yayına dönüştürüldü²⁸. Deniz yüzeyinden itibaren 0.00 – -1.30 m seviyeleri arasında kalan ve deniz tabanının altında yaklaşık 5.000 m² alana yayılan, kaplardan oluşmuş bir duvar görüntüsü veren bu sahada, çok sayıda kırık veya tam seramik ürün ile birlikte cüruf ve bozuk üretim parçaları da karşılaşılar. Çalışmada, ele geçen seramikler arasında yer alan 56 lopus, 24 khytra, 15 lekane, 8 tava, 7 kapak, 1 çömlekçi diski ve tek bir adet altlık parçası tanıtılır. Sonuç olarak sualtında korunmuş olan bu çöplük alanından ele geçen kaplar, form yapıları ve çeşitlilikleri dikkate alındığında, karadaki benzer çöplük alanlarında saptanan yerel üretim kaba kaplarla birebir benzeştikleri görülür ve genel olarak MS 2.-4. yüzyıllara tarihlendirilirler. Foça'nın batısında küçük sığlık bir koy olan Çanak Koyu içinde tespit edilen Roma Dönemi'ne ait yoğun kaba seramik buluntu, aslında Foça'nın kendisi için bir yenilik değildir. 2002 yılında,

²⁵ Özyiğit 2017a, 528; Özyiğit 2018, 117-118.

²⁶ Derinlemesine gerçekleştirilen bu çalışmada irdelenen alan mimari ve seramik kalıntıları bütünlüklü ve stratigrafik olarak değerlendirildiği görülür. Toplam 649 adet eser üretim ve ticari bağlantıları da göz önünde tutularak değerlendirilir. Bkz. Uğuz Yapıcı 2024.

²⁷ Konum ve stratigrafi için bkz. Uğuz Yapıcı 2024, 34-38.

²⁸ Geniş bilgi için bkz. Okan vd. 2018b.

Büyük Deniz Limanı'nın güneyinde ortaya çıkarılan Oryantalizan Dönem seramik atölyesi²⁹ ve 2003 yılında Küçük Deniz Limanı kıyısı boyunca yapılan kanalizasyon kazılarında tespit edilen Roma Dönemi kırmızı astarlı seramik çöplükleri³⁰, deniz seviyesinin altında ele geçmişlerdir. Bu buluntular zaten bize Roma ve Geç Roma dönemleri içinde kıyı çizgisinin günümüzden daha farklı olduğunu göstermektedir. Çanak Koyu'nu ayrıcalıklı kılan ise yoğun seramik buluntunun tamamının günümüzde insanların yüzdükleri hala su olan bir alanda ortaya çıkarılmış olmasıdır.

Genel Değerlendirme

Phokaia'nın özellikle Roma Dönemi seramik üretim kapasitesi ve yayılım alanını anlamaya çalışan bu çalışmada en dikkat çekici alanlar öncelikle ele alınmıştır. Bu alanlar Kuzeydoğu seramik üretim sahaları, tiyatro ve çevresi seramik çöplüğü alanı, *Herodot Duvarı* sahası, Batı-güneybatı sur dışı üretim alanları ve Çanak Koyu seramik atım sahası olarak sıralanabilir. Tabii ki bu ana merkezler dışında kalan ve kenti dıştan bir yay gibi kuşatan daha pek çok üretim ve buluntu alanı da bilinmektedir (Fig. 5).

Yukarıda kısa biçimde kazı ve buluntularına değinilen tüm bu sahalara ait bulgular farklı nitelikli tez veya yayına konu edilir. Bu çalışmalarda genel olarak tipolojik ayırım gözetilerek eserlerin niceliksel dağılımı irdelenir. Phokaia üretimi kapların kil analizleri de bu yayınlarda gerçekleştirilir ve yerel üretim ispatlanır. Bazı yayınlarda özellikle Phokaia Kırmızı Astarlı kapların, kullanılan ve içindeki bileşenlerine göre, 3 gruba ayrıldıkları gözlenir ve hamur tipleri mikasız, çok az mikalı ve oldukça yoğun miktarda mikalı şeklinde ayrılır³¹. Arkeotmetrik analizlerin gerçekleştirildiği bir diğer çalışmada ise örneklerin çoğunluğunda kuvars, feldispat ve mika minerallerinin egemen olduğu, ince silikat dokusundan oluştuğu değerlendirildi³². Kuvars minerallerinin boyutları bazı örneklerde 0.25 mm'ye kadar çıktığı izlenmektedir. Örnekler içerisinde yer yer ince uzun ve yuvarlak şekilli boşlukların olduğu ve yapılan kimyasal çalışmalar sonucunda %58 SiO₂ içeriğine sahip oldukları anlaşılmıştır. Bu yapı içerdiği kuvars mineralleri ile ilişkilendirilir. Bunun yanında ortalama %18.4 Al₂O₃, %6.44 Fe₂O₃, %3.05 K₂O içerikleri belirlenir ve Al₂O₃'ün yüksek oranda varlığı içerdiği kil oranının yüksek olması ile açıklanır³³. Diğer bazı çalışmalarla kentin amphora üretimi ve kil yapısı da ortaya konur. Amphora örneklerinde ağırlıklı olarak SiO₂ ve Al₂O₃'ün yanı sıra MgO ve K₂O içerikleri tespit

²⁹ Özyiğit 2003, 443.

³⁰ Özelce 2022.

³¹ Geniş bilgi için bkz. Özelce 2022, 64-65.

³² Civelek 2021, 52.

³³ Civelek 2021, 52.

edilir³⁴. Böylece kent üreticilerinin yakın kil yataklarını kullandıkları da anlaşılmış oldu. Bu çalışmalarla kentin kaliteli seramik gruplarının ve amphoralarının kil yapıları büyük oranda belirlenmiş olur; buna karşın kent üretimi kaba seramik gruplarına yönelik çalışmalar henüz çok yetersizdir.

Tüm bu yayın çalışmaları parça parça olsa Phokaia üretiminin ulaştığı seviyeyi göstermeleri açısından değerlidir. Bu çalışmalardan bütünlüklü bakış açısıyla ürünlerin dolaşım sahası da büyük oranda saptanır. Kentin gerek kırmızı astarlı gerekse kaba nitelikli kap üretiminin Hellenistik Dönem'den itibaren var olduğu ama özellikle Roma İmparatorluk Dönemi'nde yükselişe geçtiği ve 4.-7. yüzyıl aralığında en üst seviyeye ulaştığı görülür. Ege ve Akdeniz başta olmak üzere Karadeniz Havzası boyunca da pek çok farklı kentte bu kapların örnekleri karşılaşılr (Fig. 3-4).

Phokaia'da saptanan kazı buluntuları ve bunlara yönelik yayınlardan hareketle ulaşılan bir diğer sonuç ise oransal düzeyde üretim kapasitesidir. Genel bir bakış açısıyla kırmızı astarlı kapların %49, kaba kapların %40, amphoraların %8 ve diğer kapların %3 oranında üretilmiş oldukları belirlenir. Bununla birlikte, bu çalışmanın özellikle amphora ve kandil boyutunun yeniden ele alınması gerektiğini de vurgulamak gerekir.

---

³⁴ Okan vd. 2018a.

KAYNAKÇA

Akurgal 1956

Akurgal, E. (1956). Foça Kazıları ve Kyme Sondajları. *Anatolia I*, 33-40.

Aydemir 1995

Aydemir, A. (1995). Phokaia Erken Roma Dönemi Pişirme Kapları. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir.

Civelek 2004

Civelek, A. (2004). Phokaia Hellenistik Dönem Kalıp Yapımı Kâseleri. *OLBA 9*, 123-142.

Civelek 2008

Civelek, A. (2008). Phokaia'da Bir Volütlü Kandil Atölyesi. *CollAn. VII*, 115-135.

Civelek 2021

Civelek, A. (2021). Phokaia Sahil yolu Kırmızı Astarlı Seramikleri. *ARMA I*, 41-65.

Fırat 2011

Fırat, M. (2011). Phokaia Geç Roma Dönemi Mutfak Kapları. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İzmir.

Fırat 2012a

Fırat, M. (2012a). Phokaia Roma Dönemi Mutfak Kapları: Güveç Formu. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:27*, 153-166.

Fırat 2012b

Fırat, M. (2012b). Phokaia Roma Dönemi Seramikleri: Altlıklar. *Arkeoloji Dergisi XVII*, Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Yayınları, 105-115.

Fırat 2013

Fırat, M. (2013). Phokaia Seramik Çöplüğü Alanından Ele Geçen Amphoralar. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt.5, Sayı.8, 69-85.

Fırat 2014

Fırat, M. (2014). Phokaia'da Seramik Çöplüğü ve Atölye Alanlarında Bulunan Roma Dönemi Seramikleri: Tava Formu. *MAKÜ Sosyal Bilimler Enstitü Dergisi 10*, 21-36.

Fırat 2023

Fırat, M. (2023). Phokaia'da Bulunan Roma Dönemi Amphoraları Üzerine Genel Bir Değerlendirme. *SRMKA 5*, 76-103.

Okan vd. 2018a

Okan, E., Atila, C. Akyol, A. (2018a). The Greco-Italic Amphorae Found on Maltepe Tümülüs in Phocaea. *OLBA XXVI*, 117-214.

Okan vd. 2018b

Okan, E., Fırat, M. Baydan, C. (2018b). Foça Çanak Koyu Sualtı Araştırmaları: İlk Bulgular. Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi 45, 166-185.

Özbütev 1994

Özbütev, G. (1994). M.S. 3. Yüzyıl Phokaia Kaba Mutfak Keramiği. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klasik Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir.

Özelce 2022

Özelce, İ. (2022). Geç Antik Dönem’de Phokaia Terrasigilata Üretimi. (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arkeoloji Anabilim Dalı, İzmir.

Özyiğit 1991

Özyiğit, Ö. (1991). “1989 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları” KST XII-I, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 127-154.

Özyiğit 1992

Özyiğit, Ö. (1992). “1990 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST XIII-II, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 99-122.

Özyiğit 1993

Özyiğit, Ö. (1993). “1991 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST XIV-II, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi, 1-22.

Özyiğit 1996

Özyiğit, Ö. (1996). “1994 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST XVII-II, Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 1-26.

Özyiğit 1998

Özyiğit, Ö. (1998). “1996 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST XIX-I, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 763-794.

Özyiğit 1999

Özyiğit, Ö. (1999). “1998 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST XX-II, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 49-66.

Özyiğit 2001

Özyiğit, Ö. (2001). “1999 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST XXII-II, Ankara: Kültür Bakanlığı Milli Kütüphane Basımevi, 1-14.

Özyiğit 2003

Özyiğit, Ö. (2003). “Phokaia’da Akurgal’ın Kazıları Işığında Son Dönem Çalışmaları”. Anadolu/Anatolia 25, 97-107.

Özyiğit 2006

Özyiğit, Ö. (2006). “2004 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST 27-2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, 73-88.

Özyiğit 2007

Özyiğit, Ö. (2007). “2005 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST 28-2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, 341-354.

Özyiğit 2008

Özyiğit, Ö. (2008). “2006 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST 29-2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı DÖSİMM Basımevi, 489-512.

Özyiğit 2009

Özyiğit, Ö. (2009). “2007 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST 30-1, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 387-410.

Özyiğit 2010

Özyiğit, Ö. (2010). “2008 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST 31-3, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 65-87.

Özyiğit 2011

Özyiğit, Ö. (2011). “2009 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST 32-3, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 385-404.

Özyiğit 2013

Özyiğit, Ö. (2013). “2011 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST 34-2, Çorum: Pegasus Görsel İletişim Hizmetleri, 173-190.

Özyiğit 2017a

Özyiğit, Ö. (2017). “2015 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST 38-2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 519-538.

Özyiğit 2017b

Özyiğit, Ö. (2017). Phokaia I, Kent Duvarları ve Restorasyon. İstanbul: Ege Yayınları.

Özyiğit 2018

Özyiğit, Ö. (2018). “2016 Yılı Phokaia Kazı Çalışmaları”. KST 39-2, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 111-127.

Özyiğit 2022

Özyiğit, Ö. (2022). “2019 Yılı Phokaia Çalışmaları”, 2019-2020 Yılı Kazı Çalışmaları C. 4, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 7-16.

Uğuz Yapıcı 2024

Uğuz Yapıcı, G. (2024). M.S. 3.-5. Yüzyıllarda Phokaia'daki Seramik Üretimi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi) T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir.

Uslu 1994

Uslu, S. (1994). Phokaia Kazılarında Bulunmuş Terra Sigillata. T.C. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İzmir.

FİGÜRLER

Fig. 1: Değerlendirmeye alınan Phokaia seramik üretim alanları.

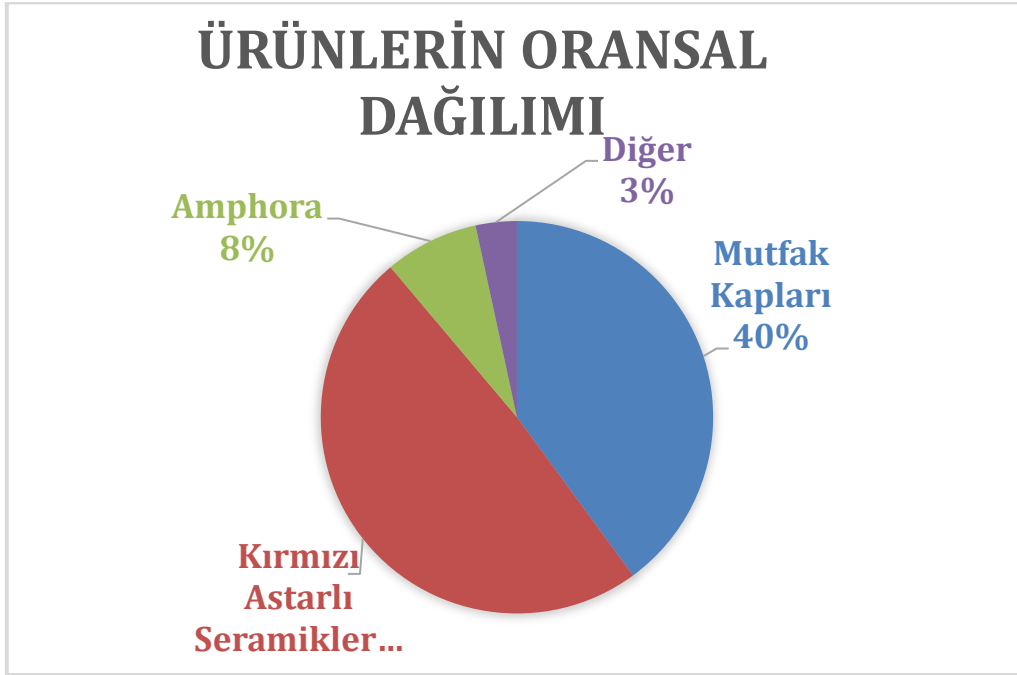

Fig. 2: Phokaia üretimi seramiklerin mevcut veriler doğrultusunda dağılımı.

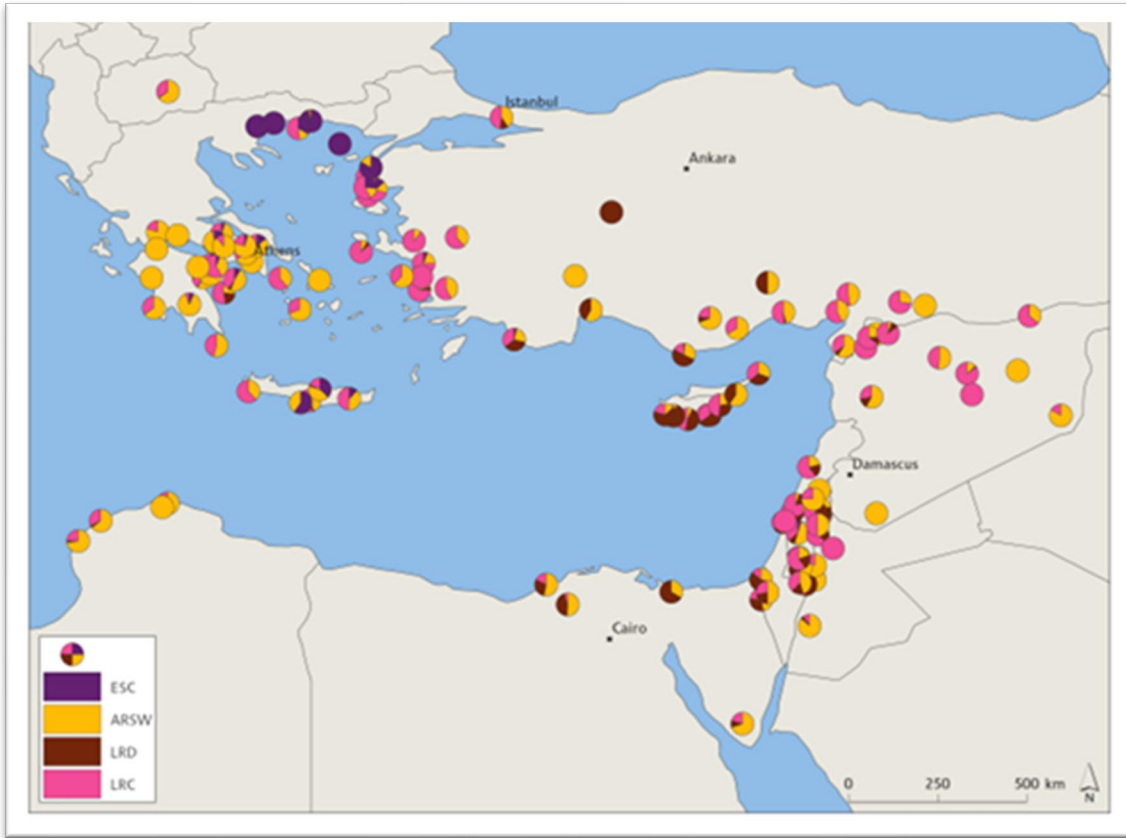

Fig. 3: Phokaia Kırmızı Astarlı Seramiklerin dağılım alanı (Civelek 2021, Fig. 1).

Fig. 4: Phokaia tipi mutfak kaplarının dağılım alanı (Uğuz Yapıcı, 2024, 725, Harita 5).

No.	Alanın Konumu	Tarihleme
1	İsmetpaşa Mah. 102 ada 23 parsel	MS 6. yüzyılın ikinci yarısı Geç Roma C seramiği çöplüğü
2	İsmetpaşa Mah. 22 pafta, 140 ada	MS 3. yüzyıl kaba mutfak seramiği çöplüğü ve Geç Roma C seramiği çöplüğü
3	İsmetpaşa Mah. 150 ada 62 parsel	MS 2-3. yüzyıl kaba mutfak seramiği ve Geç Roma C seramiği çöplüğü
4	Atatürk Mah. 1204 ada 3 parsel	MS 2-5. yüzyıl kaba mutfak seramiği çöplüğü
5	Atatürk Mah. 13 ada 106 parsel	MS 2-4. yüzyıl kaba mutfak seramiği çöplüğü
6	Fevzipaşa Mah. 189 sokak	MS 3. yüzyıl kaba mutfak seramiği atölyesi ve M.S. 6. yüzyıl Geç Roma C seramiği çöplüğü
7	Fevzipaşa Mah. Antik tiyatro yamacı	Geç Roma Dönemi kaba mutfak seramiği çöplüğü
8	İsmetpaşa Mah. 141 ada 11 parsel	MS 2. yüzyılın ikinci yarısı kaba seramik atölyesi
9	Atatürk Mah. Athena Tapınağı Alanı	Geç Roma C seramiğine ait dört adet fırın kalıntısı
10	İsmetpaşa Mah. 1056 ada 13 parsel	Geç Roma C seramiğine ait atölye ve fırın kalıntısı
11	Atatürk Mah. Çanak Koyu (Deniz içerisinde kıyıya yakın)	MS 2-4. yüzyıl kaba mutfak seramiği çöplüğü
12	Atatürk Mah. 1219 ada 8 parsel	MS 3. yüzyıl kaba mutfak seramiği ve Geç Roma C seramik çöplüğü

Fig. 5: Phokaia'daki seramik atölyeleri ve çöplük alanları (Uğuz Yapıcı 2024, 33. Tablo 1).